

KATOVA SMRT

NEOTŘELÝ POHLED NA OBDOBÍ
HEYDRICHIÁDY Z PERSPEKTIVY
NACISTICKÝCH AKTÉRŮ

LAURA NOLL

**KATOVA
SMRT**

Original title: Der Tod des Henkers
by Laura Noll
© 2021 Gmeiner-Verlag GmbH & Meßkirch/Germany
Lic.: Agentur Dr. Ivana Beil, Schollstr. 1, D-69469 Weinheim
www.gmeiner-verlag.de

*Všechna práva vyhrazena.
Žádná část této publikace nesmí být rozšiřována
bez písemného souhlasu nakladatele.*

Translation © Jana Čerenová, 2023
Cover © Martin Kopecký, 2023
© DOBROVSKÝ s.r.o., 2023

twitter.com/knihydobrovsky
www.facebook.com/KnihyDobrovsky.cz

ISBN 978-80-277-3214-2 (pdf)

LAURA NOLL

KATOVA SMRT

přeložila Jana Čeřenová

OBSAH

1942, PRAHA

Středa, 27.5.1942, krátce po 10.30

1945, LUBJANKA, MOSKVA

Pátek, 29.7.1945

1941, PRAHA

Čtvrtek, 16.10.1941, 19.30

1942, PRAHA

Neděle, 24.5.1942, 6.30

Středa, 27.5.1942, 12.00

Středa, 27.5.1942, 15.30

Středa, 27.5.1942, 17.30

Středa, 27.5.1942, 21.30

Čtvrtek, 28.5.1942, 9.30

Čtvrtek, 28.5.1942, 11.30

Sobota, 30.5.1942, 4.30

Sobota, 30.5.1942, 8.00

Sobota, 30.5.1942, 10.00

Neděle, 31.5.1942, 10.00

Pondělí, 1.6.1942, 13.00

Úterý, 2.6.1942, 10.00

Úterý, 2.6.1942, 15.00

Úterý, 2.6.1942, 19.00

Úterý, 2.6.1942, 20.00

Středa, 3.6.1942, 8.00

Středa, 3.6.1942, 15.00

Středa, 3.6.1942, 21.30

Čtvrtek, 4.6.1942, 13.00

Neděle, 7.6.1942, 1.00

Neděle, 7.6.1942, 12.00

Neděle, 7.6.1942, 18.00

Pondělí, 8.6.1942, 15.00
Úterý, 9.6.1942, 10.00
Úterý, 9.6.1942, 16.00
Úterý, 9.6.1942, 18.00
Úterý, 9.6.1942, 22.00
Středa, 10.6.1942, 17.00
Čtvrtek, 11.6.1942, 9.00
Čtvrtek, 11.6.1942, 22.00
Pátek, 12.6.1942, 5.00
Pátek, 12.6.1942, 15.00
Sobota, 13.6.1942, 9.30
Sobota, 13.6.1942, 20.00
Neděle, 14.6.1942, 5.00
Neděle, 14.6.1942, 23.00
Pondělí, 15.6.1942, 8.00
Pondělí, 15.6.1942, 19.00
Úterý, 16.6.1942, 11.00
Středa, 17.6.1942, 5.00
Středa, 17.6.1942, 10.00
Středa, 17.6.1942, 13.00
Středa, 17.6.1942, 23.00
Čtvrtek, 18.6.1942, 4.15
Čtvrtek, 18.6.1942, 6.30
Čtvrtek, 18.6.1942, 8.30
Čtvrtek, 18.6.1942, 11.20
Čtvrtek, 18.6.1942, 12.00
Čtvrtek, 18.6.1942, 14.00
Pátek, 19.6.1942, 8.30
AUTORČIN DOSLOV

Postavy a děj jsou zčásti smyšlené.

1942, PRAHA

Středa, 27.5.1942, krátce po 10.30

BYLA STŘEDA DOPOLEDNE PO SVATODUŠNÍCH SVÁTCÍCH a Kirchmayerova třída v Praze-Libni tonula v ospalém tichu. Slunce z výšky odívalo střechy města – jakoby utvořené jen ze samých věží a komínů – do zlatavého hávu. Na drátech elektrického vedení posedávali a cvrlikali ptáci. Za živým plotem, lemujícím levou stranu této ulice v severní části Prahy, se v ranním světle leskla červená mansardová střecha nemocnice Na Bulovce. Nad ní se tyčila zelená věžička se zvonkohrou, jež právě začínala vyzvánět melodie. Na zastávce postávali pod cedulí dva muži – jeden držel aktovku, druhý měl přes ruku přehozený nepromokavý kabát. Opodál stálo opřené o břízu osamocené dámské jízdní kolo.

Kirchmayerova třída, rozkládající se severně od velkého meandru Vltavy, se vinula uzoučkými zatáčkami vzhůru do kopce. Bylo odsud vidět dokonce na Pražský hrad, nad nímž vlál červený prapor s hákovým křížem.

V jednu chvíli se poněkud níže na ulici cosi zablýsklo, jako by se sluneční paprsek odrazil od něčeho lesklého. Jeden z mužů na zastávce zašmátral po zapínání aktovky. Z dálky sem doléhalo hrčení motoru auta, šinoucího se vzhůru serpentinami. V tomto příjemném, vlahém dopoledni se nikdo nepozastavoval nad tím, že černý šestiválcový mercedes, který se zrovna vynořil ze zatáčky, jede s otevřenou střechou.

Pod zastávkou se opět objevil záblesk. Odraz byl tak oslnivý, až z něj bolely oči. Muž s kabátem pohlédl směrem k vozidlu. Mercedes, elegantní vůz s poznávací značkou SS-3, se svižně blížil k zastávce; aby však projel další zatáčkou, snad nejužší a nejstrmější v celé Praze,

musel poněkud přibrzdit. Z opačného směru vyjely se zvoněním červeno-bílé vozy tramvaje.

Mercedes minul zastávku. Uvnitř auta seděli dva muži. Za volantem hromotluk s ustupujícím čelem v uniformě SS-oberscharführera, na zadním sedadle generál, který si se zakloněnou hlavou vychutnával doteky slunce. Vysvlečené sako uniformy si odložil vedle sebe a na klíně dlouhými, štíhlými prsty svíral blýskavou aktovku z leštěné kůže.

Do zatáčky vozidlo zahnilo rychlostí chůze. Od kraje chodníku, kde stáli na zastávce dva muži, ho dělilo půl metru. Generál na zadním sedadle otevřel oči, zvedl ruku z aktovky a oběma pokynul. To jaro tam postávali každé ráno, kdykoliv se vezl ze svého venkovského sídla do Černínského paláce, a zdravili ho tak uctivě, jak to generál od *svých* Čechů v protektorátu očekával. Jakmile Slovan najde svého pána, s radostí se mu podřídí, neboť to má v povaze – generál s libostí shledával, že se ve svém přesvědčení nemýlí.

Dnes vyrazil o něco později než obvykle, protože si po snídani ještě pohrál s dětmi, hlavně s malou Silke, kterou miloval nade vše a která už ve třech letech věděla, jak se nabíjí revolver. Podivil se, jaké zpoždění dnes má tramvaj ve směru do centra, že oba muži ještě pořád stojí na zastávce. Od loňského podzimu se v Čechách a na Moravě jezdilo přesně na čas.

Jeden z mužů zdvihl paži, přes níž měl přehozený kabát. Ten sklouzl dolů a odkryl pohled na cosi, co v ranním klidu a míru působilo až bizarním dojmem. Šoferovy oči se rozšířily. Muž měl pod kabátem schovaný samopal; stiskl spoušť a během několika málo vteřin mohlo osazenstvo automobilu provrtat dvaatřicet kulek – kdyby se z hlavně místo smrtící salvy neozvalo prázdné cvaknutí. Mužův obličej se zkrivil zděšením. Nepoužitelnou zbraň zahodil a dal se na útěk.

„Atentátník!“ vykřikl šofér a pokusil se zrychlit, jak jen mu úzká zatáčka dovolovala, ale generál na zadním sedadle ostře přikázal:

„Zastav, Johanne!“ Měl vysoko posazený hlas, který zněl skoro až žensky a za jiných okolností by se snadno stal zdrojem pobavení. Ne však teď. Šofér, vnitřně rozpolcený mezi předpisem, který mu zakazoval zastavit, a zvykem ve všem svého pána bezpodmínečně poslechnout, se nedokázal nijak rozhodnout, a tak pomalým tempem pokračoval v jízdě.

Generál se mezitím střetl pohledem s druhým mužem stojícím na zastávce. Ten otevřel aktovku, vytáhl z ní hruškovitý předmět a mrštil jím o zadní blatník mercedesu.

Poslední záchvěvy ranního poklidu prořal výbuch. Z drátů elektrického vedení a korun stromů se prudce vznesla hejna ptáků. Tlaková vlna roztříštila skla strážní budky a nadzdvihla mercedes. Exploze roztrhla bok vozu, z polstrování zadního sedadla vyrvala kousičky žíní, které se nad autem rozprostřely jako třpytivá, blýskavá mlha, vzduchem jako útočný hmyz syčivě prolétly kovové střeptiny. Generál se zkroutil bolestí. Košili měl nasáklou krví, která skapávala na polstrování.

Muž s aktovkou byl sražen na zem a nyní se s námahou soukal zpátky na nohy. Po obličeji mu stékala krev, levé oko měl vychlíplé z oční jamky. Upustil aktovku, z níž se vykutálely další granáty, a chytil se jízdního kola opřenému o břízu.

Tramvaj přijíždějící z protisměru zastavila. Lidé se vyhrnuli ven, navzájem se překřikovali a stavěli se muži do cesty. Odněkud se na berlích přibelhal invalida s nohou v sádře a pokusil se zjednat klid rozkazy v češtině, které vykřikoval burácivým hlasem jako nějaký polní maršál.

Takové jednání si generál samozřejmě nemohl nechat líbit. Vyskočil z vozu, vytáhl zbraň z nablýskané oceli a vypálil, místo výstřelu se však ozvalo jen další cvaknutí. To mu – sportovnímu střelci ověřenému cenami – muselo znít jako vyřátý políček.

Konečně se pohnul i šofér. Po vzoru svého pána vyskočil z vozu a vytáhl pistolí, aby během chvilky selhala i třetí zbraň. V rozrušení

ji střelec zapomněl odjít. Generál ještě stačil strhnout atentátníka z kola, než se sám bolestí zhroutil na chodník.

„Zavolejte doktora!“ zaječel někdo hystericky.

„On vykrvácí!“

„Odvezte ho na Bulovku, rychle, dělejte něco!“

Zatímco na zastávce na Kirchmayerově třídě se zdvihal chór vzrušených, panikou zachvácených hlasů a lidé se tlačili okolo generála ležícího na zemi, šofér, vysoký téměř dva metry a vážící skoro metrů a půl, zavrčel, mrštil pistolí značky Walther o zem a pustil se do stíhání zraněného útočníka. Ten se mezitím opět zmocnil jízdního kola a ujížděl z kopce dolů. Musel si přitom neustále kapesníkem stírat krev z oka, což šoferovi usnadnilo pronásledování. Držel se mu v patách až na rušnou nákupní ulici.

Ve stejnou chvíli, kdy se lidé na zastávce konečně dohodli, kdo sežene lékaře, prostřelil prchající muž šoferovi levé koleno, čímž svého pronásledovatele setřásl.

Kirchmayerovou třídou supěla vzhůru stará dodávka. Když řidič, urostlý Čech okolo padesátky, uviděl poškozený automobil a srocení lidu, vytušil, že se muselo něco semlít, a pokusil se kolem neblahého místa co nejnenápadněji projet. Z chumlu okolo raněného však vyklouzla žena, vrhla se do vozovky a dodávku zastavila. Spolu s řidičem a pod vedením muže s nohou v sádře vtáhli generála do dodávky, ze dvou stran otevřené. Raněný opět nabyl vědomí a chrлил rozkazy, které ale nikdo z kolemstojících nebyl s to splnit.

Nikdo z lidí na zastávce si nevšiml mladého blondýna postávajícího v dolní části ulice, který si právě do kabátu zastrčil kapesní zrcátko a chvátal pryč. Měl tolik naspěch, že ho kolemjdoucí stará dáma téměř nepoznala. Před několika dny sice oslavila sedmdesáté narozeniny, ovšem oči i paměť jí sloužily pořád skvěle.

„Josefe?“ zeptala se. Mladý muž se ale nezastavil ani se k ní neotočil.

„Josefe?“ ozvala se hlasitěji, jenže muž se už od ní kvapnými kroky vzdaloval.

„Josef nás asi nepoznal,“ poznamenala ke svému pudlíkovi jménem Tomáš. Tomáš chápavě zavrtěl kupírovaným ocasem a pokračoval s paničkou v procházce, k níž je vylákalo příjemné květnové slunce.

Mezitím se dodávka na úzké Kirchmayerově třídě otočila a vyrazila směrem k nemocnici Na Bulovce s krvácejícím, bolestí řvoucím generálem na korbě. Lidé vůz následovali jako ovce vůdce svého stáda.

1945, LUBJANKA, MOSKVA

Pátek, 29.7.1945

GENERÁLMAJOR VASILIJ MICHAJLOVIČ BLOCHIN MI PŘIKÁZAL, abych vše podrobně sepsal.

Jmenuji se Heinz Pannwitz a narodil jsem se 28. 7. 1911 v Berlíně. Včera mi bylo třicet čtyři let. Až do svého zatčení v květnu jsem byl členem gestapa a působil jsem v Paříži. Druhý den ráno po německé apokalypse mě zatkla francouzská vojenská policie a na mé přání mě předala Sovětům.

Nyní jsem zde, v Lubjance, a toto je moje zevrubná výpověď o všem, co je mi známo o operaci Anthropoid.

V onom osudném létě roku 1942 jsem byl vedoucím zvláštní komise, která vyšetřovala případ Reinharda Heydricha. Když jsem na to upozornil generálmajora Blochina, začal se o mě zajímat. Konec konců se proslýchá, že Sověti se v Praze musí snažit ze všech sil, aby prosadili svůj vliv. Teď, když se Československo chystá vzkřísit své staré hranice, nestojí si proruské strany moc dobře. Kolují dokonce zprávy, že agenti zapojení do operace Anthropoid, které nad českou zemí v zimě 1941 vysadila anglická letadla a jejichž úkolem bylo zabít Reinharda Heydricha, nebojovali proti německým okupantům, nýbrž za obnovu kapitalistického zřízení v Československu. Každopádně to tvrdí jeden z vašich spolehlivých informátorů, muž jménem Karl Jerhot. Jak už to chodí, svět je opravdu malý – Karla Jerhota znám totiž lépe, než vůbec tušíte. Věděli jste, že se zkompromitoval ochotnou spoluprací s námi Němci a že za to shrábl dvacet milionů korun, za což ho český národ z celého srdce nenávidí?

Ruský důstojník, který je v tyto dny oslavován jako osvoboditel Prahy, Vasilij Nikolajevič Gordov, se naléhavě dožaduje obširných

zpráv o operaci Anthropoid a událostech, k nimž došlo v týdnech po Heydrichově smrti. Není se čemu divit, vždyť jako armádní velitel Prahy má ve svých rukou další osud Československa. Pražané z něj mají úplně stejný strach, jako měli z nás Němců. Uvědomujete si, co prohlásil československý prezident Edvard Beneš ve svém prvním projevu po skončení války? Musel dojít k závěru, že nejlepší bude tvrdit, že o útoku na Heydricha a pohnutkách agentů vůbec nic nevěděl.

Dnes jsem zavřený o chlebu a vodě v Lubjance a nesnažím se jako mnoho mých nadřízených horečně uprchnout do Latinské Ameriky nebo do Vatikánu, protože jsem Sovětům učinil jistou nabídku. Povím jim celou pravdu o operaci Anthropoid. Nepožaduji za to žádnou milost, žádné zmírnění trestu. My Němci dostaneme, co si zasloužíme, o tom si už dávno nedělám žádné iluze. V Praze je ale muž, o jehož osudu bude v těchto dnech Vasilij Gordov rozhodovat. Ten muž se jmenuje Ladislav Vaněk, patří k českému národnímu odboji a dal svůj život v sázku za agenty, které jsem já pronásledoval až do jejich hořkého konce. Pro velitele Gordova je Ladislav Vaněk buržoazní živel a antikomunista. Za to ho, pokud vím, čeká lágr. A možná i něco horšího. Toto je moje nabídka: Sověti se dozvědí pravdu o tom, jak to bylo s operací Anthropoid. A Ladislav Vaněk se dostane na svobodu.

1941, PRAHA

Čtvrtek, 16.10.1941, 19.30

TOHO PODZIMNÍHO VEČERA JEMNĚ POPRCHÁVALO. Zvedl jsem si límec kabátu nahoru a svižně jsem kráčel ke schodišti Rudolfiny. Prahu halil příkrov noci. Monumentální stavba v záři mnoha drobných pouličních lamp svítla odstínem slonoviny. Tu a tam jako světlušky žhnuly ve tmě cigarety. Déšť zesílil, takže voda prosákla látkou mých kalhot, až se mi nepříjemně lepily na nohy. Poryv větru rozvířil mokré listí. Dáma v černém kožichu, jež několik kroků přede mnou spěchala k osvětleným obloukům na horním konci schodiště, tiše vykřikla, když jí vítr škubl deštníkem a obrátil ho naruby. Zleva i zprava si se sklopenými hlavami proboujovávali cestu ke vchodu další hosté. Muži si přidržovali důstojnické čepice, dámy plstěné kloboučky zdobené peřím, které se jim vítr pokoušel strhnout. Svištěním větru v pečlivě zastřižených živých plotech pronikaly tiché tóny houslí a lesních rohů.

Ten večer jsem byl vyčerpaný z těžkostí uplynulých týdnů a ve spáncích mi tepala nepříjemná, tupá bolest. Pokud to tak půjde dál, čeká nás dlouhá a únavná zima. Na schodišti jsem se navzdory dešti na chvíli zastavil, abych pohlédl vzhůru. Velkolepá stavba se nad parčíkem na břehu Vltavy tyčila do výšky tří poschodí. Z vystupující střešní terasy lemované balustrádou visely obrovské červené vlajky, nyní ztěžklé dešťovou vodou. V jejich středu se na bílém pozadí skvěl velký, černý hákový kříž. Nahoře na střešní terase se daly rozeznat stíny postav, sochy významných hudebníků v nadživotní velikosti. Dvacet let byl budově, která v době Československé republiky sloužila jako Poslanecká sněmovna Národního shromáždění, upírán její pravý účel. Až dnešního večera jí mělo být navráceno původní

poslání, které budově přiřkl její patron, princ Rudolf. Rakouský následník trůnu se však z této skvostné stavby dlouho neradoval, neboť jen několik let po jejím dokončení své nezletilé milence a poté i sám sobě prohnal hlavou kulku. Vchod z obou stran střežily dvě bronzové bohyně a svými masivními lyrami dávali Pražanům najevo, k čemu skutečně byla tato impozantní stavba stvořena: být chrámem múz a stánkem kultury, z něž vzešli někteří z největších německých skladatelů dneška. Jedním z nich byl Anton Bruckner, jehož Adagio ze Sedmé symfonie se právě linulo ven a jehož kamenná podobizna stála na terase vysoko nad mou hlavou. Na pokyn nového říšského protektora – tak se to alespoň v kanceláři povídalo – prý měla být jedna ze soch odstraněna: o skladateli Mendelssohnovi bylo totiž známo, že je židovského původu, což v okolním zástupu árijských hudebníků působilo rušivě. Dělníci však neměli nejmenší tušení, jak Mendelssohn vypadal, a tak prostě sundali bustu s největším nosem – pochopitelně, vždyť hledali Žida. Onou odstraněnou sochou nebyl ovšem nikdo jiný než vůdcův oblíbený skladatel Richard Wagner. Na poslední chvíli si té trapné záměny někdo všiml a zjednal nápravu. Nicméně já jsem pochyboval, že by na této burleskní historce bylo něco pravdy.

Při pohledu na Rudolfinum zbarvené do krémových odstínů se v mé paměti rozezněl takřka zapomenutý akord. Bylo mi tehdy deset let a nedávno skončila velká válka. Matka seděla v kuchyni u stolu skloněná nad novinami *Berliner Zeitung*, s křečovitě staženými pohublými rameny a zrudlými tvářemi, které jindy mívala bledé. Šlachovitýma rukama žmoulala ubrus. Byla učitelkou hry na klavír a ze svého skrovného platu živila nás oba. Otce jsem nikdy neměl. Tedy alespoň jsem ho nepoznal. Díval jsem se jí přes rameno na zrnitý černobílý snímek, na němž byla hromada dřevěných trosek. Matka ukázala na obrázek a vydala bolestivý povzdech, který jako by vycházel z nejhlubší propasti její duše.

„Víš, co to je?“

„Kupa dříví, mami.“

Matka se zasmála, ale znělo to znepokojivě. „Ano, teď už ano.“

Noviny pečlivě složila, vstala a odešla z místnosti. A já si našel tu fotografii hromady dřevěných trosek. Pod obrázkem byl popisek: „Brucknerovy varhany v bývalém Rudolfinu byly rozštípaný. Historický nástroj musí uvolnit místo bustě Masaryka.“

Nový československý stát neexistoval ani dvacet let, Tomáš Garrigue Masaryk, první prezident republiky, byl mrtev a jeho syn a následovník Jan se, jak známo, léčil v jednom britském sanatoriu pro duševně choré. Anglie, Francie a Itálie prodali Německu nejen německojazyčné Sudety, nýbrž rovnou celou českou zem. Českou vládu k jednáním o budoucnosti jejich státu vůbec nepřizvali, a tak mohla pouze přihlížet, jak byla nad Pražským hradem vztyčena vlajka s hákovým křížem. Nyní se z Rudolfinu opět ozývaly tóny Brucknerovy symfonie, zatímco na bustu Masaryka odloženou v komoře sedal prach.

Děšť znovu zesílil a bodal mě do obličeje jako ledové jehly. Vyběhl jsem po schodech – bral jsem je po dvou – a zaplul jsem do teplého a jasně osvětleného koncertního domu.

Nádhera vstupní haly mi vyrazila dech. Světlé, štukem zdobené stěny se vypínaly do závratné výše, kde je pod skleněnou střechou završovaly zlaté fresky. Bezpočet slepých oblouků a okrasných sloupů propůjčoval mohutné stavbě hravou lehkost. Do koncertního sálu vedlo dvoustranné schodiště s mramorovým zábradlím lemovaným girlandami dubového listí a z galerie visela monumentální tapiserie s vyšívanou říšskou orlicí, která ve spárech svírala hákový kříž tak pevně, jako by se bála, aby jí ho někdo nevyrvál.

Pod zraky orlice proudily vstupní halou zástupy hostů i postávaly malé skupinky, muži v elegantních společenských dvouřadých uniformách a nablýskaných černých holínkách, ženy v kostýmech ke kolenům, s uzavřeným výstrihem a s kloboučky zdobenými peřím. Začátek války si vynutil omezení výroby látek na dámskou módu,

takže ani při oficiálních příležitostech už nebývaly k vidění plesové šaty. Vtom zahlaholila symfonie hlasů a cinkajících skleniček, která kontrastovala s Brucknerovými smělymi harmoniemi linoucími se z koncertního sálu.

Na čele mi vyrazil pot. Úslužné ruce mi pomohly z promáčeného kabátu, livrejovaný číšník nabídl stříbrný podnos se štíhlými skleničkami sektu.

„Komisaři Pannwitz, rád vás vidím,“ bez valného nadšení pronesl hlas za mnou. „Heil Hitler!“

Otočil jsem se a pohlédl do tváře, v níž chyběl jakýkoliv výraz. Dr. Hans-Ulrich Geschke nebyl ani o pět let starší než já, ale už zastával funkci vrchního vládního rady a velitele pražského gestapa. Lebku měl po stranách vyholenou, řídkými plavými vlasy na temeni mu prosvítala bledě růžová pokožka.

Vysekl jsem náznak mírné úklony. „Heil Hitler, standartenführere.“

Geschke mě pozoroval světle modrýma očima. „Jste si doufám vědom významu dnešního večera. Je to událost, která dalece přesáhne hranice protektorátu a vejde do dějin jako milník ve vývoji německého kulturního života.“ Pravou rukou naznačil strohé gesto. „Smutné je, že tu dnes nemůže být Neurath, nemyslíte?“

Neurčitě jsem pohnul hlavou, abych získal čas. Z tepla v hale se mi potilo čelo a navíc jsem si s nelibostí uvědomoval, že se mi kalhoty studivě lepí na nohy. Opět mi začalo tepat v hlavě.

Konstantin svobodný pán von Neurath byl oficiálním říšským protektorem Čech a Moravy, který v loňském roce nařídil přestavbu Rudolfinu na koncertní sál. Za Hindenburga byl ministrem zahraničí a jako bývalý diplomat zastupující Německou říši v Londýně udržoval prvotřídní vztahy s britskou vládou. Z ministerského postu musel v roce 1938 odstoupit, protože se nechtěl podílet na válečných plánech vůdce. Ničemu to ale nepomohlo, válka začala a Neurath se náhle objevil ve funkci říšského protektora Čech a Moravy. Toto

Hitlerovo velkorysé gesto bylo nezbytné, aby si to úplně nepokazil u Britů. Ze své pozice vedoucího referátu pro vyšetřování sabotáží na pražském gestapu jsem neměl žádný důvod si na Neurathovu politiku stěžovat. Aktivní odboj byl v protektorátu takřka zanedbatelný. Sabotáže, zasahující dopravu, zbrojní a jiný průmysl, veřejný život nebo německé válečné zájmy, byly v poměru k velikosti země sotva znatelné. Konstantinu von Neurathovi se s pomocí starých britských přátel dařilo snahy české exilové vlády pod vedením Edvarda Beneše, která našla útočiště v Londýně, držet na uzdě. Obyvatelstvo protektorátu chtěl pro věc Německé říše získat cestou usmiřování a mírného zacházení, tedy způsobem, který podle mě vysloveně dobře fungoval. Viděl jsem to na stále se tenčících stůžcích spisů na svém psacím stole a také na tom, že mi jen málokdy někdo volal. Dva roky po zřízení protektorátu panoval v Čechách a na Moravě naprostý klid.

Neurath byl svědomitý správce a diplomat ze staré školy, bohužel ne zrovna moc chytrý. Když před čtyřmi měsíci začala válka proti Sovětskému svazu, situace se děsivě změnila. Nad Prahou se se vši silou rozpoutala bouře. Od toho dne mi telefon nepřestával zvonit. Už v prvním srpnovém týdnu moje oddělení zaznamenalo sto osmdesát případů sabotáží na mostech, tratích, vedeních vysokého napětí nebo v dílnách a také žhářské útoky na obilná síla a sklady dřeva. Vzhledem k počtu nahlášených událostí nepřicházelo jejich zpracování vůbec v úvahu, spokojili jsme se tedy s jejich pouhou evidencí a vyjasnění případů jsme zcela ponechávali náhodě. Bylo nasnadě, že říšské vedení nebude takové jednání dlouho trpět, avšak to, jak s celou záležitostí nakonec naložilo, postrádalo veškerý takt. Šuškal se, že se na vůdcově stole vrší stížnosti na Neurathovu skandální nedbalost. V protektorátu prý vzkvétá černý trh, zaostává výroba nepostradatelná pro vedení války a pražská vláda udržuje kontakty s ilegální exilovou vládou s Benešem v čele.

Já sám jsem o takovýchto kontaktech nic nevěděl, poněvadž v časech, jako jsou tyto, je pro kriminalistu lepší se do politických

otázek nevměšovat. Bylo však více než zjevné, že všechny stížnosti na Neuratha byly sepsány na jednom a tomtéž stole, a sice v berlínském paláci knížete Albrechta, kde se nacházelo ústředí RSHA, Hlavního říšského bezpečnostního úřadu, založeného na začátku války. Za krátkou dobu se z tohoto nového superúřadu stalo centrum všech bezpečnostně politických a zpravodajských aktivit. Specialitou RSHA byly zbrusu nové skupiny zvláštního nasazení, jejichž úloha spočívala v udržování rasové čistoty německého národa. Srdcem a mozkiem úřadu byl energický, plavovlasý kariérista, který se s obdivuhodnou výkonností věnoval potírání všech protiříšských živlů. Tento muž, bývalý důstojník námořnictva a velký oblíbenec Heinricha Himmlera, proslul jedinečným spojením dynamičnosti a bezohlednosti. Byl pokládán za moderního člověka, který v oblasti komunikace využíval nejnovější techniku, pracoval s telefonem, dálnopisem a radiotelegramy a vzdálenosti v čase i prostoru si krátily pomocí rychlých aut a vlastního služebního letadla. Za nejvyšší priority považoval zrychlování a kontrolu. Stručně řečeno, ztělesňoval pravý opak Neuratha.

Bylo tedy nezvratným vývojem událostí, že Neurath svého pražského úřadu pozbyl – ze zdravotních důvodů, jak se oficiálně uvádělo. Nyní se na vůdcův příkaz léčil ve svém rodovém sídle ve Vaihingenu nad řekou Enz. Neurathův neduh, proti němuž bylo potřeba zakročit, podle mě spočíval v jeho přílišné mírnosti vůči českému obyvatelstvu a bylo jasné, že se z něj v dohledné době sotva uzdraví. Hitler považoval muže jako Neurath za slabochy a ty vůdce nemohl vystát zrovna tak jako svobodné pány ze starých šlechtických rodů nebo diplomaty, kteří si stáli zadobře s Brity. A protože se v Neurathovi snoubily všechny tři z těchto nežádoucích vlastností, nikdo nepočítal s jeho návratem do Prahy. Ještě v den Neurathova odjezdu dorazil do protektorátu jeho zástupce a usadil se se ženou, třemi dětmi a dvěma psy na venkovském zámku v Panenských Břežanech. Nikoho nepřekvapilo, že tím následovníkem byl právě onen energický, plavovlasý

kariérista, který Neurathovu politiku zdiskreditoval u vůdce. Jen před několika dny získal páté místo na německém válečném mistrovství zvláštní třídy v šermu, které se konalo v Bad Kreuznachu. Rozhodně to nebyl slaboch.

„Obergruppenführer Heydrich je prý také velkým příznivcem krásných umění,“ odpověděl jsem vyhýbavě.

Geschkeho bezbarvé rty se zkrivily v náznaku čehosi, co považoval za úsměv. „Máte naprostou pravdu, Pannwitzi. Hraje výtečně na housle, hudba je jeho život, rozumíte? Jeho život. Koneckonců měl otce skladatele.“ Geschke ze sebe vydal kašlavý zvuk, snad mělo jít o smích, a pokračoval: „Jeho otec byl však údajně toho názoru, že mladý Reinhard jaksi postrádá jemnější cit pro duši hudby. Tento nedostatek teď ale bude jeho předností. O jednom vás mohu ujistit, Pannwitzi: Reinhard Heydrich vnese do protektorátu nový vítr. Úplně nový vítr.“

Kolem nás prošla skupinka smějících se mladých dam se štíhlými sklenkami v upravených rukou a zamířila do sálu. Za několik málo minut přednese Reinhard Heydrich slavnostní řeč a zahájí koncert na počest vojáků wehrmachtu raněných na východní frontě, kteří tento večer obsadili přední řady. Ve foyer bylo ještě tepleji, ale mě zamrazilo. Ten nový vítr jsem už pocítil. Hned první den po příjezdu do Prahy vyhlásil nový říšský protektor na dva týdny stanné právo, což znamenalo, že tribunálům zbývaly jen dvě možnosti: zproštění viny, nebo rozsudek smrti, a nezáleželo na tom, zda byli dotyční obviněni z vraždy, sabotáže nebo poslechu nesprávné rozhlasové stanice. Od konce září bylo bez rozhodnutí soudu zatčeno téměř tisíc osob a bez procesu bylo vyneseno na dvě stě rozsudků smrti – stonásobný počet ve srovnání s běžným měsícem. Mezi uvězněnými byli bývalý předseda vlády Eliáš a pražský primátor Klapka, kteří byli obviněni, že udržovali kontakty s Benešovými lidmi v Londýně. Druhý den po Heydrichově příjezdu byly uzavřeny všechny synagogy

ve čtvrti Josefov. Geschke měl pravdu, do protektorátu zavál nový vítr. A přinášel smrt.

1942, PRAHA

Neděle, 24.5.1942, 6.30

TŘI DNY PŘEDTÍM, NEŽ KATASTROFICKÉ UDÁLOSTI nabraly spád, o svatodušní neděli roku 1942, jsem byl časně ráno povolán na Staré Město.

Bartolomějskou ulicí se rozléhalo zlověstné ticho. Slunce už vyšlo a nesměle vrhalo první paprsky do úzké uličky, která zde ústila do ulice Na Perštýně. Světlo se odráželo v tisících skleněných střípků, třpytících se jako diamanty nedbale poházené po chodníku. Někde za hradbou domů s rachotem projela tramvaj a zazvonila. Poté se opět rozhostilo ticho. Dokonce i v tuto ranní hodinu zářily na fasádách domů neonové tabule s reklamou na slivovici a Baťovu obuv. Neonové zářivky slyšitelně bzučely. Celé město bylo poseté reklamou, ačkoliv se toho už moc koupit nedalo. Všude byly německé a české nápisy, jelikož protektorátní předpisy nařizovaly dvojjazyčnost. Na zdi jednoho domu visel plakát zvoucí na pražský týden hudby. Speciálně pro tuto příležitost zadal říšský protektor Heydrich nastudování skladby svého otce.

U mých nohou se jako moře blyštivých střepů rozprostíralo vysypané sklo výkladní skříně knihkupectví. Na dveřích viselo upozornění v němčině a češtině: „Žádáme ctěné zákazníky, aby v tomto obchodě nehovořili o politice.“

Z kostela sv. Martina ve zdi, stojícího za knihkupectvím, se ozvalo vyzvánění ohlašující svatodušní svátky. Ten bronzový zvuk starého zvonu i nevysokou, rozložitou stavbu z tmavého zdiva jsem moc dobře znal. Už několik let jsem tam každou neděli docházel na bohoslužby německé evangelické obce v Praze.

Zakřupalo mi pod nohama, když jsem přistoupil k hladce zastřiženému živému plotu na křižovatce ulic Bartolomějské a Na Perštýně.

V něžné zeleni listů zela ohavná díra s roztřepenými okraji spálených větviček. Byl tu cítit střelný prach. Zpod keříků vykukovaly kusy rezavého kovového předmětu, pravděpodobně trubky. Výbuch byl tak silný, že roztříštil skleněnou tabuli ve výloze. Ani jsem se neotočil a jen jsem mávl na kriminalistického asistenta Wolfganga Kiesera. Opatrně jsem z listů vytáhl kovový předmět. Kieser se ke mně brodil třpytivým mořem vysypaného skla, přičemž holinkami drtil střepy.

„Bomba?“ zeptal se. Vypadal velmi mladě, téměř jako dítě. Rozhodně mu nemohlo být víc než dvacet let. Wolfgang Kieser byl čerstvým absolventem policejní akademie ve Fürstenfeldbrucku a na pražském gestapu nepůsobil ještě ani měsíc.

Podal jsem mu nalezený kus kovu. „Dobře to zabalte. Pozinkovaná ocelová trubka, možná vodovodní. Vidíte tu černou vrstvu na vnitřní straně?“

Kieser si trubku zdvihl před obličej, pozoroval ji jako vzácného motýla a přičichl si. „Černý střelný prach?“

„Ano. Poměrně snadná výroba a silný tříštivý účinek. To jsou dva dobré argumenty pro sabotéry bez kloudnějších znalostí. K odpálení trubkové bomby není ani potřeba mít správnou trhavinu. Stačí obyčejné chemikálie a zapalovač, který se dá sehnat úplně všude.“

Kolem nás procházela žena v úzké sukni ke kolenům a v botách bez podpatku. Zpod svého kloboučku se pokoušela pochytit, co se tu stalo. Pokývl jsem na ni, načež rychle odvrátila oči a spěšně odkráčela.

Kieser kovový předmět zabalil do plastového sáčku a já otevřel dveře knihkupectví. Vyšla hubená Češka se zarudlým obličejem ve světle fialovém županu a tiše, zato však vytrvale začala hučet do Kiesera, který jí vůbec nevěnoval pozornost. Za ženou vyšel strážmistr od české policie a podal mi hlášení: „Paní Žilanová říká, že ji zhruba okolo páté hodiny probudila rána a řinčení rozbité výlohy. Okamžitě se podívala z okna, nikoho ale neviděla.“

Obrátil jsem se na ženu, která utnula příval slov a upřela na mě svůj napjatý pohled. „Mohl mít někdo zájem na poškození vašeho

obchodu?“ zeptal jsem se jí česky. Ne že by někdo v dnešní době k útokům potřeboval nějaký zvláštní důvod. Žena neodpověděla a místo toho kostnatým prstem ukázala na tři písmena velká asi jako dlaň, která někdo načmáral modrou barvou na zeď: „B+M+M“.

Náhle na mě dolehl pocit silného vyčerpání. „Zdokumentujte to, Kiesere.“

Skupina Tři králové – přezdívaná podle typické značky, kterou sabotéři za sebou zanechávali na místech činu jako tříkráloví koledníci – se přihlásila k řadě útoků nejen v Praze, ale i v Berlíně a v Lipsku. Údajně snad také stála za útokem na říšského vůdce SS na berlínském Anhaltském nádraží na jaře 1941. Plán se však nevydařil, protože bomba nebyla dostatečně silná na to, aby nad Himmlerovým soukromým vagonem strhla stropní nosníky. Šuškal se, že se Tři králové bavili zesměšňováním gestapa. Ukradli kabát Oskaru Fleischerovi, šéfovi pražské kontrarozvědky, což se mu následně jen horko těžko vysvětlovalo. Atentátem na Himmlera však zašli příliš daleko. S velkým nasazením sil se sicherheitsdienstu, SD, před rokem podařilo skupinu rozbít. Dva ze Tří králů, Josef Balabán a Josef Mašín, byli zatčeni a předáni do pankrácké věznice, kde se jich ujal expert na výslechy Paul Soppa. Soppa dosahoval při výsleších takových úspěchů, o jakých se policii ani nesnilo. Zato z jeho metod jsem měl noční můry. S čistou kriminalistickou prací zkušenosti opravdu neměl. Ve 30. letech byl kvůli násilnictví zproštěn služby u policie, ovšem gestapo si nemohlo dovolit Soppův přirozený talent jen tak promarnit. Jeho specialitou byla pověstná „vodní houpačka“. Ovšem v případě Balabána a Mašína hrozilo, že si i věhlasný Soppa vyláme zuby. Trvalo mu devět měsíců, než z nich dostal potřebné informace o místě pobytu Václava Morávka, posledního člena Tří králů, který byl stále na útěku. SD na něj v březnu pod velením standartenführera Horsta Böhmeho uspořádalo v Praze honičku a při nezdařeném pokusu o zatčení ho v tramvaji zastřelilo. Kriminalistická katastrofa. Po smrti posledního ze Tří králů se německé straně nikdy nepodaří

odhalit agenty, kteří sabotérům předávali tajné informace. Muži v jednotkách nasazení SD neabsolvovali žádný speciální kriminalistický výcvik a byly jim rovnou přidělovány případy, které nebylo možné svěřit policii, protože ta se musela – na rozdíl od SD – řídit jistými pravidly. Pohotovostní jednotky SD se více zajímaly o velké světónázorové otázky, jejich úkolem byla reforma země ve velkém stylu, při níž se nelze zdržovat s detaily. Vypadalo to, že Václav Morávek odešel ze světa před zraky vyděšených cestujících v kaluži vlastní krve a výkalů zejména proto, že SS-obergruppenführerovi Heinrichu Müllerovi, zvanému „Müller od gestapa“, pravidelně ze svých momentálních úkrytů posílal posměšné pohlednice, a to v češtině i němčině, přesně jak to vyžadovaly protektorátní předpisy.

„Kdo zaplatí to sklo?“ durdila se knihkupkyně. „Kdo mi zaplatí to zatracené sklo? Vy snad?“

„To nespadá do našich kompetencí,“ odpověděl jsem.

Útok na knihkupectví nebyl, strážlivě vzato, pro německé zájmy v protektorátu ničím významný. K újmě nepřišli žádní Němci, a dokonce ani Češi. Bombu mohlo vyrobit dítě. Stačil na to střelný prach ve staré vodovodní trubce. Třeba to měl na svědomí nějaký kluk odvedle, který se tak pomstil knihkupkyni za to, že si ho dovolila vytahat za ucho. Přesto jsem v dolním konci páteře pocítil ledový dotek, který v něm začal ve zběsilém rytmu tepat. Byla to malá, nevinná sabotáž, nezpůsobila žádné velké škody, takže z čeho usuzovat na akt odboje?

Během prvních osmi týdnů po příchodu nového říšského protektora bylo zatčeno více než šest tisíc lidí za to, že podporovali černý trh nebo poslouchali vysílání britských stanic. Poté, jak se zdálo, Češi pochopili, kdo je novým pánem v domě. V protektorátu zavládl klid, téměř hřbitovní ticho.

„Když Slovan přivykne tomu, že ho pán nestaví sobě na roveň, nebude o rovnoprávné zacházení vůbec usilovat,“ konstatoval Reinhard Heydrich v nástupním projevu na Pražském hradě. Jeho vysoko

posazený hlas, silně připomínající pištění hašteřivé trhovkyně, vyvolal v nejednom posluchači tiché pobavení, které ovšem bylo lepší diskrétně zakrýt rukou – pokud pro dotyčného něco znamenaly jeho postavení a život. Ostatně jen to, že Heydrich někoho zběžně přejel pohledem, stačilo, aby nebožákovi uvázl smích v hrdle. Smrtná hrůza, již kolem sebe Heydrich šířil, byla pouze jednou z jeho zbraní, které neváhal použít. Kromě toho se mu dařil mistrovský kousek, když vládu biče nad obyvateli protektorátu osladil patřičnou dávkou cukru. Po skončení období stanného práva vstoupil do jednání se zástupci průmyslu, zemědělství a dělnictva. Sdílel jim, že je ochoten se s Čechy bavit o všem, co je trápí, a pomáhat jim, jak jen bude v jeho silách, pokud nebudou škodit německým zájmům. Poté, co Heydrich Čechy nejprve k smrti vystrašil, si teď dával záležet na tom, aby z nich měl nasycené, spokojené přísluhovače německého národa. Nám úředníkům svůj plán vyložil následovně: „Potřebuji tu mít klid, aby dělník – český dělník – s veškerým nasazením svých sil podporoval německé válečné tažení. K tomu je samozřejmě nezbytné, aby čeští dělníci dostávali tolik žrádla – mám-li se vyjádřit dostatečně důrazně –, kolik je třeba, aby podávali potřebné výkony. Do budoucna českým dělníkům zvýšíme příděly tuků zhruba na čtyři sta gramů. To je už solidní dávka.“

Viditelným výsledkem bylo, že jsme během několika měsíců nezaznamenali vůbec žádné útoky. K sabotážím ze strany občanského odbojového hnutí vůbec nedocházelo, takže jsem kolegy často posílal domů už ve tři hodiny odpoledne a sám jsem do konce služby procházel staré spisy, protože jsem neměl na práci nic jiného. Říšský protektor si zvykl jezdit po Praze bez eskorty a s otevřenou střechou, pouze v doprovodu svého hřmotného šoféra Kleina. Heydrich – pilot, atlet a sportovní střelec – prostě pokládal ozbrojenou eskortu za nesportovní. To jen slaboši ze staré šlechty jako Neurath se rádi schovávali za tělesnou stráž. Ze své pozice vedoucího referátu jsem měl povinnost zaslat říšskému protektorovi věcné upozornění, že

doprovod ozbrojené eskorty nařídil sám vůdce jako nutnost. Z Heydrichova úřadu přišla úsečná odpověď, že říšský protektor je názoru, že něco takového škodí reputaci Německa a on tímto gestem vyjadřuje otevřenost a velkorysost německého národa. Ve věci jsem tedy nemohl udělat už nic víc, než že jsem jeho postoj zaprotokoloval a podal hlášení do Berlína. Nikdo na něj nezareagoval.

Poté, co jsme dokončili vyšetřování na místě činu, jsme se s kriminalistickým asistentem Kieserem vrátili do kanceláře. Vyplnil jsem formuláře, Kieserovi jsem zadal, aby načisto přepsal protokol z výslechu svědků, a poslal jsem ho se zajištěnými částmi trubkové bomby na 3. kriminálnětechnické oddělení. Následně jsem sepsal žádost o zapůjčení spisu Václava Morávka, byť jsem si nemohl dělat velké naděje. SD nerado odkrývalo své karty, natožpak před námi kriminalisty. Pro naše kolegy v černých uniformách jsme představovali otravné kverulanty v civilu.

Když jsem dopsal, odložil jsem pero. Byla svatodušní neděle, slunce už stálo v zenitu a zářivými, plamennými jazyky olizovalo zlatavé střechy stověžatého města.